

называемый микрокомпьютер. Соответственно можно сделать вывод, что деньги находятся в виде записей в памяти компьютера, на карте. Одними из наиболее известных проектов, которые используют смарт-карты являются VisaCash и Mondex.

2. Основанные на базе сетей;

На сегодняшний день это самый распространенный и удобный способ платежей для людей. Данный вид платежей использует шифрование данных и электронную подпись. К примеру, WebMoney, PayCash, Яндекс.Деньги.

Можно сказать, что современные "электронные деньги" - это естественный этап в эволюции платежных средств. Однако новизна "электронных денег" заключается лишь в техническом аспекте. "Электронные деньги" - это не информационный феномен. Они носят информационный характер только в том смысле, что представляют собой информацию о движении прав собственности на реальные денежные единицы.

Аналогичным образом, платежные инструменты, используемые в организации безналичных расчетов предоставляют идентичную информацию. В системах, которые осуществляют транзакции с использованием "электронных денег", банковские счета используются только при внесении и выводе денег из системы, что еще раз подтверждает их природу как заменителей наличных денег.

Подобно любому заменителю наличных денег, "электронные деньги" физически не могут быть более надежными, чем организация, их выпускающая. Любой заменитель денег предполагает наличие посредника, т.е. лица, взявшего на себя обязательство обменять заменитель денег за реальные деньги. В XIX веке роль таких посредников отводилась банкам, выпускавшим банкноты, которые можно было обменять на золото. В настоящее время платежные системы, выпускающие "электронные деньги", являются посредниками, ответственными за обмен выпущенных ими электронных денег на реальные деньги.

Несомненно, путь денег и денежных систем в целом очень труден, но их путь еще не остановлен. Деньги переходят из товарного состояния в золото, затем в бумагу, символизирующую золото, затем в бумагу, представляющую обязательство или долг, и, наконец, достигают стадии чисел на мониторах и электрических импульсов на микросхемах. Становится очень интересно узнать то, насколько сильно изменятся деньги в будущем. Но одно стоит помнить всегда, что деньги сегодня стоят намного дороже, чем деньги завтра.

Список литературы

1. Платонов Е.И. «Электронные формы денег и новые виды платежных систем» С. А. Белозеров. – 2017. – 304с.
2. Базулин Ю.В. Происхождение и природа денег. — Санкт-Петербург.: Изд-во С.-Петербургского университета, 2008. — 246 с.
3. Лаврушин О. И. Деньги, кредит, банки. — М.: КНОРУС, 2007. — 560 с.
4. Mishkin F.S. The economics of money, banking and financial markets. — Columbia university, 2004. — 850 p.
5. The Evolution of E-Money Andrei V.Vlasov, 215-224 p.

Қазақстандағы салық жүйесін цифрландыру перспективалары

Г.М. Суйенбаева
магистрант
gulvira.suienbaeva@mail.ru

Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы

Түйіндеме: Қазіргі уақытта цифрландыру құралдарын азаматтардың өмір сүру салаларына енгізу мемлекеттік саясаттың құрамдас бөлігіне айналды. Сонымен қатар, әрбір

азамат жыл сайын салық саласымен өзара әрекеттеседі, соңғы жылдары бұл саладағы цифрландыру қарқынды дамып келеді. Бұдан басқа, ҚР Президентінің 2022 жылғы 1 қыркүйектегі Жолдауына сәйкес экономиканың тұрақты өсуі салық саясатының түсіндірмесі және болуға мүмкіндік жүргізуіне тікелей байланысты және мүдделі тараулардың өзара іс-қимылының тиімділігін арттыру мақсатында салықтық әкімшілік жаңарту тиісті деп көрсетілген. Осыған байланысты Қазақстандағы салық жүйесін цифрландырудың келешегі туралы сұрақтар туындайды және бұл мақалада салық жүйесін цифрландырудың теориялық аспектілері мен ағымдағы жағдайы қарастырылады. Автор цифрландыру азаматтардың өмірін жеңілдетуге, мемлекеттік қызметтердің қолжетімділігіне оң әсерін тигізетіні сөзсіз, сонымен бірге жүйенің ашықтығы мен қолжетімділігіне қол жеткізу үшін бұл процеске халықтың барлық топтары тартылуы керек деп тұжырымдайды.

Кілтті сөздер: цифрлық экономика, цифрландыру, салық.

Соңғы жылдары цифрлық технологиялар біздің өміріміздің ажырамас бөлігіне айналды және барлық салаларына тез еніп жатқан процесін бақылап отырмыз. Сонымен қатар қазіргі күрделі экономикалық ахуал жағдайында салық институттары мемлекеттік бюджеттің кіріс бөлігінің орындалуына жауапты және миллиондаған қазақстандықтардың әл-ауқаты жағдайының маңызды тетігі болып табылады. Бұдан басқа, елдегі әлеуметтік-экономикалық трансформациясы Қазақстандағы салық жүйесімен тығыз байланысты болып табылады. Өйткені, мемлекеттің бюджет жүйесіне түсетін кіріс түсімдерінің 85-90%-ы салықтар, алымдар мен төлемдер есебінен қамтамасыз етіледі, белгілі бір дәрежеде салықтық әкімшілендіру және қазіргі заманғы нарықтық экономиканың тез өзгеріп отырған жағдайында оның дамуы неғұрлым өзекті проблемалардың бірі болып қала береді. ҚР Президентінің 2022 жылғы 1 қыркүйектегі Жолдауына сәйкес экономиканың тұрақты өсуі салық саясатының түсіндірмесі және болуға мүмкіндік жүргізуіне тікелей байланысты және мүдделі тараулардың өзара іс-қимылының тиімділігін арттыру мақсатында салықтық әкімшілік жаңарту тиісті деп көрсетілген [1]. Бұл осы мақаланың тақырыбының өзектілігін анықтайды, бұдан әрі, мақала аясында Қазақстандағы салықтық жүйесінің ағымдағы жағдайы және цифрландырумен өзара байланыс қарастырылады, сондай-ақ даму перспективалары айқындалады.

Салық жүйесі және цифрландыру

Жақында цифрландыру сияқты жаңа терминдер пайда болды және авторлар бұл процесі әр түрлі тұрғыдан анықтайды. Мысалы, И. Мамонова және А. Алеников [2] цифрландыру – бұл сандық ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануға негізделген экономикалық қатынастар жүйесі және экономиканы цифрландыру жаңа сандық құралдардың пайда болуымен және олардың әртүрлі салаларға белсенді енгізілуімен сипатталады.

Басқа дереккөздерде цифрлық экономика дегеніміз экономикалық қатынастар жүйесі деп жазылған, онда деректер сандық түрде оның барлық салаларында өндірістің негізгі факторы болып табылады және келесі негізгі элементтерге ие:

- 1) Есептеу техникасы, бағдарламалық қамтамасыз ету және т. б. түріндегі бизнес инфрақұрылымы (E-business infrastructure);
- 2) интернет-сауда (e-commerce);
- 3) сандық және дәстүрлі экономикадағы жұмыс күшінің құндылығының әртүрлі деңгейі (демографиялық және жұмыс сипаттары);
- 4) цифрлық технологияларды пайдалану арқылы дәстүрлі салалардың маңыздылығын арттыру (firm and industry structure);
- 5) қосылған құнның өсуі (price behavior) [3].

Цифрландыру әлемдік экономиканы біз көріп отырғанымыздан әлде қайда көп дәрежеде өзгерте алады, өйткені ол біздің қалай өндіретінімізді және тұтынатынымызды ғана емес, сонымен қатар қажетті тауарлармен қызметтердің түрінде өзгертеді. Бұл жаңа өнімдермен қызметтердің және бизнестің жаңа формаларының дамуына ықпал етті.

Жаһандық бизнестің дәуір бөлігі онлайн платформаларға ауысады және тұтынушыларда жаңа технологияларды тез игеруде. Интернеттің, әлеуметтік желілердің және мобильді платформалардың әсерінен тұтынушылардың қажеттіліктері менмінез-құлқыда өзгереді. Қазіргі тұтынушы өндірушілермен, әсіресе мемлекеттік әкімшілікпен жаңа және басқа қатынастарды күтеді.

Сонымен қатар, ғылыми жұмыстар салық әкімшілігі қарапайымдылық, тиімділік және икемділік принциптерін қамтиды. Мысалы, В. Оливер [4] салық жүйесін қарапайымдылық принципі арқылы түсіну керек және салық төлеушілерге әділ көзқарас болуы керек дейді.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, цифрлық экономика тек білім экономикасы ғана емес, сонымен қатар ІТ-технологиялардың көмегімен салық төлеушілердің салық заңнамасын ерікті түрде сақтауын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін сенім экономикасы болып табылады және бұл жүйе жұмыс механизмінің тиімділігі, икемділігі және қарапайымдылығы жағдайында жұмыс істейді деп болжауға болады.

Сонымен қатар, салықтық әкімшілендіру үшін цифрландыру қиындықтар, әрі мүмкіндіктерді білдіреді. Цифрландыру проблемалары салық әкімшілігімен байланыс арнасын қарапайым өзгерту немесе қолданыстағы қызметтерді қағаздардан цифрлық формаларға айналдыру шеңберінен шығады. Қазіргі заманғы технологияларды қолдана отырып, қазір көп уақытты қажет ететін операциялар жедел болуы мүмкін [5].

Бұдан әрі, тұтынушылар белгілі бір уақытта салық кеңесшілеріне салық сомаларын өз шоттарынан автоматты түрде шегеруге мүмкіндік беру үшін ашықтықпен сенімділікті күтеді. Сондықтан, бұл жерде халықтың салық органдарына деген сенімін арттыру факторын ескеру, сондай-ақ қызметтерді тұтынушылардың түсінігін арттыру маңызды және мұнда салық органдарының жұмысы тыңдаушы мемлекеттің қағидатына негізделуі керек.

Қазақстандағы салықтық әкімшілендіру бойынша ағымдағы жағдай

Қазақстан Республикасында салықтық әкімшілендірудің заңнамалық-нормативтік базасының қалыптасуы елдің отандық салық жүйесінің дамуымен бір мезгілде қалыптасты.

Қазіргі уақытта Қазақстанда қолданыстағы салық тетігі салық заңнамасына, салық салуды басқару негіздеріне сүйене отырып, салық қатынастарын реттеуге мүмкіндік береді. Қазақстан Республикасының салық заңнамасы Салық кодексінен және Нормативтік құқықтық актілерден тұрады және халықаралық келісімдермен реттеледі. Салық заңнамасы салықтармен басқада міндетті төлемдерді кіріске төлеудің міндетті сипаты, салық салудың айқындылығымен әділдігі, салық жүйесінің бірлігі және салық заңнамасының жариялылығы қағидаттарына негізделеді. Қазақстан Республикасының Салық кодексі қазақстандық салықтарды, алымдарды және салық салудың жалпы қағидаттарын белгілейді. Корпоративтік табыс салығы, қосылған құн салығы, жеке табыс салығы және акциздер сияқты салықтар бюджет кірістерінің көп бөлігін құрайды [6].

Салықтық әкімшілендіру бағыты бойынша «электрондық шот-фактуралар» ақпараттық жүйелері енгізілді. Салық төлеушілердің электрондық шот-фактураларды жазып беруге кезең-кезеңмен көшуі 2014 жылдан басталып, 2019 жылы аяқталды. Бұдан басқа, салық төлеушілерге ыңғайлы болу үшін «электрондық шот-фактуралар» ақпараттық жүйесінде электрондық шарттар, орындалған жұмыстар актілері сияқты бастапқы құжаттар цифрлық форматқа ауыстырылды [7].

ҚР Қаржы министрі Қазақстан халқына баяндамасында соңғы 3 жылда ғана қабылданған шаралар бюджетке 2 трлн теңгеден астам, оның ішінде 2020 жылы — 710 млрд теңге көлемінде қосымша түсімдерді қамтамасыз еткенін атап өтті, оның ішінде цифрландыру есебінен 480 млрд. Теңге қазынаға түсті [8]. Демек, салық жүйелерін цифрландыру бюджетке қаражат түсімін ұлғайтуға мүмкіндік береді және қазіргі уақытта салық жүйелерін дамыту басымдық болып табылады.

Қазақстан Республикасында салықтық әкімшілендірудің қолданыстағы жүйесі салықтық тексерулер жүргізуде салық органдарының өзге қаржы институттарымен өзара іс-қимылы, сондай-ақ көрсетілетін қызметтерді цифрландыру деңгейін арттыру қажеттілігіне байланысты өзін одан әрі жетілдіруді талап етеді.

Қорытынды

Жоғарыда баяндалғанды ескере отырып, Қазақстан салық жүйелерін цифрландырудың қалыптасу жолында және соңғы жылдары айтарлықтай нәтижелер көрсетуде. Осыған байланысты, жақын арада салықтық әкімшілендірудегі цифрландыру процестері барлық декларацияларды, міндетті мәліметтер мен есептеулерді электронды түрде тапсыруды толық қамту бөлігінде іске асырылуы мүмкін.

Бұл заңды және жеке тұлғалардың қосымша деректерді ұсынуы талап етілетін деңгей, ал салық әкімшілігі сыртқы көздерден алынған деректерді бағалауды бастайды. Өйткені, цифрландыру процесіне қатысты бірнеше ашық сұрақтар бар. Болашақта адамдар мен кәсіпорындардың көпшілігі цифрландырылатынына қарамастан, әрқашан заманауи технологияларды ешқашан қолданбайтын топтар болады, мысалы қарт адамдар, Интернетке қол жетімділігі шектеулі жерлерде тұратын адамдар, технологиялық өзгерістерге аз сенімділікпен және т.б., олар әлі де салық жүйесінен көмекті қажет етеді және салық қызметі оларға да қызмет етуі керек. Қорытындылай келе, жаңа технологиялар салық түсімдерінің тиімділігі мен ашықтығын арттыра алатыны сөзсіз, бірақ барлық салық төлеушілер (әсіресе корпорациялар) олар төлейтін салық деңгейімен көпшілікке жариялауға дайын бола ма, бұл жағдайда халықпен және бизнес құрылымдармен тиімді жұмыс тиімді механизм болу керек екендігін атап өткен жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер

1 Қазақстан Республикасы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2022 жылғы 1 қыркүйектегі Қазақстан халқына «Әділетті мемлекет. Біртұтас ұлт. Берекелі қоғам» Жолдауы. // Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты. – URL: <https://www.akorda.kz/kz/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-kazakstan-halkyna-zholdauy-181416>. [жүгінген күні: 11.09.2022]

2 Мамонова И. В., Алеников А. С. Цифровизация процессов в сфере налогообложения как инструмент повышения качества функционирования налоговой системы России // Вестник академии знаний. – 2019. – №. 5 (34). – С. 312-315.

3 Кирова Е. А., Кожебаткина А. В. Модернизация налогового контроля в условиях цифровизации экономики // Вестник университета. – 2020. – №. 9. – С. 94-99.

4 Olivier W. A theoretical exploration of neutral understandable legislation as a fundamental principle of taxation, and of factors that contribute to such legislation: дис. – University of Pretoria, 2017.

5 Зверева Т. В. Возможности налогового администрирования по минимизации налоговых рисков цифровой экономики // Инновационное развитие экономики. – 2017. – №. 5. – С. 86-90.

6 Қазақстан Республикасының Кодексі 2017 жылғы 25 желтоқсандағы «Салық және бюджет кетеленетін басқа да міндетті төлемдер туралы (Салық кодексі)» // Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінің «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесі. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1700000120>. [жүгінген күні: 02.09.2022].

7 Татиева Г. А., Бекишева А. Е. Процесс цифровизации финансово-кредитной системы Казахстана в рамках ЕАЭС // Финансовые технологии в цифровой экономике: проблемы и перспективы развития в мире и России. – 2019. – С. 36-49.

8 Бюджетті оңтайландыру, «көлеңкелі» экономика деңгейін төмендету және мемлекеттік сатып алуды жетілдіру — қаржы министрі халық алдында есеп берді. // Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің ресми ақпараттық ресурсы. – URL: <https://primeminister.kz/kz/news/reviews/byudzheti-ontaylandyru-kolenkeli-ekonomika-dengeyin-tomendetu-zhane-memlekettik-satyp-aludy-zhetildiru-karzhv-ministri-halyk-aldynda-esep-berdi-1553225>. [жүгінген күні: 03.09.2022].